

Հոն՝ անոնք իրենց հարթութիւնը ընաւ չեն կորսնցնէր, նոյն իսկ անկէ ալ աւելի փայլուն կ'երևին: Երբ այդ գործիքով զննուի ճանճի մը աչքերն, եթէ անոնք ճրագով լուսաւորուած են, իւրաքանչիւր աչք անոր պատկերը այնպիսի յստակութեամբ և կայտառութեամբ մը կը ներկայացնէ, որուն ոչ մէկ բան չի հաւանարի:

ՕՂԱՆԱՄ. Ուսողական և բնագիտական գոյարձայիք:

ՊԱՏԵՐԱՆՍԸ ԵՒ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պատերազմի անհամար չարիքներն ամէնուն ծանօթ են. բարիքը վերջէն պիտի տեսնուի: Վերջէն՝ երբ ամէն ազգ հրապարակ հանէ իրեն գիտերուն չարքը՝ որոնք գրեւորներու և թնալներուն յաղթելու ճիգներու պատգմներն են: Այն յայտնի է որ ուսումնական և գիտական աւելն հաստատութիւններ և գործատուներ անընդհատ կը զբաղին, սպառած կամ նուազած կերակրեղէններու տեղը փոխանակուող նորանոր գոյացութիւններ ստեղծելով:

Գիտութեան խնդաններու հնարած նորանոր կերպերն և առարկաները օր ըստ օրէ կը բազմապատկուին: Ո՛չ միայն սովատանը գերմանները, այլ նաև անկուսաբան և լատին ցեղերն յաղթելու բուռն կամքով և ջղաքրիւ գործունէութեամբ՝ արհեստիք, գիտութեանց, գիւղատնտեսութեան և ոստայանակութեան այնպիսի հիւսիսի զարկ մը տուած են, որ երբ խաղաղութեան փողն հնչէ և ազգերու եղբայրակցութիւնը վերահաստատուի, այնպիսի անտեսական վիճակը, փոխադարձ յարաբերութեանց պայմանները պիտի բարեկարգուին և ապրուստի խնդիրը հեշտին պիտի ըլլայ՝ քան ինչ որ էր 1914ի օգոստոսէն առաջ:

Այսպիսի ներկայիս մէջ քանի որ գրեթէ բոլոր աշխարհ պայթուման վիճակի մէջ կը գտնուի՝ վաճառիկ յարաբերութեանց ընդհատելով կամ սաստիկ նուազելով, անհրաժեշտ հարկ մ'է աւելն հատարակութեանց և անհանելու գաղափարին մէջ տողորել, թէ այս պատերազմի տեսչութեան աստեղ ակնառ ինչպիսիական ամէն միջոցներ բանեցնեն, ամէն զոյացութիւն ըստ

կարելու օգտագործեն, չի վատնեն, չի փնջընեն. ուստեսողէն, հագուստեղէն, վառարանիք, ո՛ր և է ապրելու անհրաժեշտ առարկաները ժամկալութեամբ գործածեն: Հարկատիրական զգացումով բնաշխարհիկ արտադրութիւնները գերադասեն քան օտարներու ապրանքները: Ոսկին ըստ կարելոյն Պետութեան սահմաններէն դուրս չհանեն: Վերջնական յաղթութիւնն և ապագայ զարգացումը՝ կը պարտադրեն ամեն քաղաքացիքը՝ ներկայիս մէջ՝ խնայողութեամբ ապրել:

Ահա ստորև կը գետնիկներ մի քանի ապրելու անհրաժեշտ գոյացութիւններու մասին տեղեկութիւններ, օգտուելով Եւրոպական մամուլէն:

ՀԱՆՔԱՇԱՌՈՒԹԻ ԽՆԻՒՐԸ

Հանքածուխը Պետութեան մը զարգացման և հարստութեան առաջնակարգ չափանիշն է: Այն ազգերը՝ որոնք իրենց բնակչութեան համեմատութեամբ աւելի հանքածուխ կ'արտադրեն և կը սպառեն, անոնք ամենէն աւելի զարգացեալներն էին, որոնց մէջ Պեճիկացիք արմատիքի առաջին տեղը կը գրաւէին:

Պատերազմը չսկսած՝ Ֆրանսան կը սպառէր շուրջ 60,000,000 տակառաչափ հանքածուխ, որուն 41) միլիոնը ֆրանսական անհատներէն դուրս կը հանուէր և մնացեալ 20 միլիոնը արտասահմանէն կը ներածուէր: Պատերազմի պատճառաւ շատ մը արհեստանոցներ գոցուելով՝ Ֆրանսան տարեկան 41) միլիոն տակառաչափ հանքածուխ սպառում կ'ունենար, բայց որովհետեւ գերմանները անխորհրդ հանքերու մեծամասնութիւնը գրաւած էին, Ֆրանսան 1915ին հազիւ 20 միլիոն տակառաչափ հանքածուխ կըրցած էր արտադրել: Մնացեալ 20 միլիոնին համար հարկադրուեցաւ միլիոններ ծախսել քանի որ Ալգիւլայէն կամ Ամերիկայէն հանքածուխ ներածելու ղեկարգութիւնները՝ կը ստիպէին 32 ֆրանք արժող հանքածուխի մէկ տակառաչափ 60 ֆրանքի վաճառել:

20 միլիոն տակառաչափ անուի Ֆրանսայի մէջ ներածելու համար, միջին հաշուով պէտք էր օրաբան 37 նաւ (իւրաքանչիւրը 1500 տակառաչափ տարողութեամբ) Ֆրանսայի նաւահանգիստները մուտք գործելին, և մարդկան ու կառատորմներու բազմութիւն մը՝ հանքածուխը յերկրին ներսը փոխադրելու համար: Եւ որովհետեւ չղեկանելով, մարդիկ և կառախուսներն ուրիշ մեծազոյն պահանջներու ալ ծառայելու էին, ի հարկ է որ ներածուած հանքածուխը մի միայն վառելու, կազ պատրաստելու և ելեկտրական զօրութիւն գոյացնելու անհրաժեշտ պէտքերու համար սպառուելով, կարելի կ'ըլլար 5%) խնայողութիւն մ'ընել, որ է ըսել 130,000,000 ֆրանքի անուի նուազ սպառել:

ԹՈՒՂԹ

Թղթեղէններ պատրաստելու անհրաժեշտ նիւթները գնիւթներն, ինչպէս են խորանիւթ (cellulose), գոյներ, սոսիսն և այլն, Գերմանական

էր որ կը մատակարարէր գրեթէ ամէն ազգերու: Պատերազմն ատիժ տուաւ նախնական ամէն նիւթերու հետզհետէ պակսելուն, բուսական և կենդանական հիստամոքները, ստիկներ, խէժը, փեկուղը, ուտիւնը, գունատութիւն նիւթերն, հայլն, հրապարակէն վերցուցանաւ:

Իւլաքանչիւր պետութիւն նկատելով որ հին և աղտոտ թուղթերն իրենին ընտիր նախնական ինքի կը գոյացնեն, ժողովուրդին մասնաւոր ուշադրութիւն հրաւիրեց խնամքով հաւաքելու հին լրագիրները, գրականներու աւելցուկները և ո՛ր և է թղթիզէնները՝ սրտից թուղթի գործատուները յօտարակամ կը գնեն:

Ղոյն իսկ բոլորովին անգործածելի կարծուած թղթիզէններն ալ օգտի կու գան: Ձանուք նախ թրջոց կը դնեն, ապա առաջ եկած խիւսին մէջ $\frac{1}{2}$ մաս հանքածուխի փոշի խառնելով՝ աղիտաւ ձև կը թափեն և ապա արևու մէջ կը չորցնեն: Պատուական վառելանիւթ մ'առաջ կու գայ՝ որ թէ՛ խնայողական է թէ՛ իբրև կրակ երկայն կը դիմանայ:

ԵԱՔԱՐ

Հիսիսային Ֆրանսան ճակնդեղի (betterave) ընդարձակ մշակութեամբ՝ թէ՛ իրեն և թէ՛ ուրիշ ազգերու համար մեծաքանակ շաքար կը պատրաստէր ու կը վաճառէր: Էւ որովհետեւ այդ պատահելուն մեծամասնութիւնը գերմանացիք ոտնակոյր բրած էին և Ֆրանսայ վայրերու համար աշխատաւոր բազմութիւն և մշակներ կը պակսէին, ինչպէս նաև ընկալան և արհեստական պայարտութիւններ, և կամ ճակնդեղի համար ուրիշ յարմարագոյն մշակուի հողամասեր, հետեաբար շաքարի քանակութիւնը նուազեցաւ: Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Պաքստանան և ուրիշ ներածող ազգերու մէջ, գինիներ կըրկնապատիկ, հոսպատիկ և երբեմն նոյն իսկ առատպէական թիւերու բարձրացան: Խաղաղութեան առան Ֆրանսան տարին 150,000,000 շաքար կը սպառէր: Շաքարը թէ՛ և ընտիր, շերտացուցիչ նստուղ մ'է, բայց անհրաժեշտ տարր մը չէ մարդու կենացին պահպանութեան համար: Պետութիւններն անընդհատ կը յորդորեն ժողովուրդը շաքարի խնայողութիւնը ընելու: Խաղաղիկ Տէրութիւնները չեն ուզեր շաքար ներածելով՝ միլիոնաւոր ֆրանքներ արտածել:

ԼԻՒՍՈՒԱԾԱՆԻԹ

Ֆրանսան, Անգղիան, Իտալիան բամբակի դաշտավայրեր չունին: Իրենց սնուցած արւշտեղիկաց բուրդերը հագու իրենց ռազմադաշտայն բանակներուն և կը բաւեցնեն: Կը հետեի որ հիստամոքներն նախնական նիւթերու մեծամասնութիւնը՝ որ այժմ վաճառականներու շտեմարանաց մէջ դեռ գոյութիւն ունի՝ ժողովուրդին պիտոյից համար տրամադրելի, անոնց գիներն ալ սղած են:

Պետութիւնները՝ որպէսզի չի հարկադրուին արտասահմանի չէզոք ազգերու դիմելով հիւ-

սուածանիւթեր ներածելու համար միլիոններ արտածել, յայտ մ և յորդորներ կը հրատարակեն հայրենասէր անհատներու, զգեստեղիկաց և կը տաւեղիկաց նկատմամբ ևս խնայող ըլլալու, եւ կարատես գործածելու, մինչև որ բացարձակ հարկն ստիպէ հիւսկէններու համար դրամ վառնել: Կանաչ կը յորդորուին նորութիւններէ խորշի, մեծաքանակ կելրպասեղէն պահանջող զգեստեղիկներէ ետ կենալ: Բնիկ մարտանշաններ գործածները՝ հայրենաստութեամբ մը՝ վերահաս համարիլ՝ արտասահմանեան հիստամանիւթերէն:

ԱՍՁԸ

Բացի Ռուսիայէ և Ռումանիայէ, Ֆրանսայ պատերազմող Պետութիւններու արտադրած ցուրներ խաղաղութեան առին ռաբաւական կ'ըլլար իրենց ժողովուրդին տարեկան սնունդին համար: Ամենէն առաջ Գերմանիան զգաց հացի խնդրոյն մեծ պահանջը և անգաղարկ ճգնեցաւ հորանոր հացեր ստեղծել (Տէս Բազը. 1917, էջ 235):

Գերմանիայը Ֆրանսայի լաւագոյն գաւառներուն տիրանալով, ցորենի և արմտիքի բերքը մեծաւ մասամբ նուազեցաւ: Պետութիւնը հարկադրուած է մեծամեծ զոհողութիւններով ցորեն ներածել, որ է ըսել 20 ֆրանքի տեղ 42 և մինչև 50 ֆրանք վճարել՝ ցորենի իւրաքանչիւր կենդանի համար: Խնայողութիւնը կը պարտադրէ զամենքը կենդանեաց և հաւեղիկաց ցորեն մարացորեն կամ ո՛ր և է արմտից չի կերցնել: Ցորենը փոխանակ մինչև 60 առ $\frac{1}{2}$ աղալու՝ մինչև 80 $\frac{1}{2}$ աղալ և այդ ալիւրին մէջ որոշեալ քանակութեամբ խառնել ուրիշ արմտիքներու ալիւրին:

Ֆրանսան և Իտալիան տարեկան 150 միլիոն կենդանի ցորեն կը սպառէին: Չեռք առնուած միջոցները 25 միլիոն կենդանի արեւի ցորենի խնայողութիւն եղած ցոյց կու տան:

Կեդրոնական կայսրութեանց մէջ հացի պակասը պիտի հարկադրէ զնպերը վար դնել:

ՔԱՐԻՒՂ ԵՒ ԻՍՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անգղիան, Ֆրանսան, Իտալիան քարիւղի շրջորներ չունին, պէտք են արտասահմանէ ներածել: Ռուսիա, Կալիցիա, Ռումանիա և Ամերիկայ՝ պատերազմէ առաջ ամէն Պետութեանց քարիւղ կը մատակարարէին: Այժմ վերոյիշեալ երեք ազգերը մի միայն Միացեալ Հահանգներէն քարիւղ կարող են ներածել՝ քառապատիկ և նոյն իսկ աւելի նաւաղէք, տուրք, ոսկեղրամ վաճելով:

Հանքածուխի, ձէթի, ալքոհի, կիդրիտի և այլ վառելիքներու պակասը հարկադրած են Ֆրանսան, փոխանակ քարիւղի ներածումը չափաւորելու, աւելի շատցնել, այնպէս որ բաղդատմամբ 1913ի սպասումին, 1914ին 28 $\frac{1}{2}$ ներածումն աւելցած է, 1915ին 93 $\frac{1}{2}$ և 1916ին 94 $\frac{1}{2}$ %:

Դիւրին է երևակայել թէ որքան միլիոններով

ուկի՝ քարիւղի փոխարէն գացած է դէպի Արեւիկայ, գիտնալով որ ամերիկացի ճայթայթիչները՝ մրձակիցներ չունենալով՝ մտացածին գիւհերու բարձրացուցին քարիւղի արժէքը:

Իսկ կնիքիւթի, ալգոլիի և ուրիշ իսկութիւններու և թթուութիւններու պակասն այնքան զգալի է, որ այլ ևս պետութիւնը հարկադրուած են՝ քաղաքագաւտական իշխանութեանց միջոցով սահմանափակել անոնց վաճառումը կամ բոլորովին սեպհականել քանակի պիտոյից համար: Ինչպէս Արգինան, նոյնպէս Ֆրանսան և իտալիան մենապաճառ քրած են այժմ գանազան տեսակ ապրուստեղէններ, վառելանիւթեր և մանաւանդ կնորիւղը, արգիւելով որ ինքնաշարժներու սեպհականաւոր եղողներն իսկ չկարենան գնել, քանի որ ծովային շարժանաւորը, զինուորական ինքնաշարժ կառուելու և սաւառնակներու համար, անհրաժեշտ հեղանիւթը կը ձեռքէն ան:

Հ. ՆՅՈՒՍԵՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԸ՝

Պէր ընթերցողները, մասնաւորապէս անոնք որ պիտի մասնակցին Յունիս 13ին օրուան նահաշին, անշուշտ կը փափաքին գիտ աւել տեղեկութիւն լսել և զած կարգադրութեանց մասին, որով նոյն օրը դրամական նպաստները յայտդութեամբ պիտի հաւաքուին այն ամենատարկողական հարկաւոր գործին համար, զոր Արտ Քաղաքագաւտի Ֆոնտի Գործադիր Յանձնարարութեան ղեկավարը ի զրուի նսեղ և այս՝ այնպիսի ժամանակի մը մէջ որ մեծ նշանակութիւն ունի փախստական հայերուն համար, որոնք այժմ կրաման ստացող են հայրենիք վերագտնալու, միշտեւ ամէն ինչ կորուսած են և իրենց ստանին ալ վերածումի՝ փոշիի և մոխրի կոյտերու: Մեր վերջին թիւով խոստացող էինք ընթերցողներն իրազեկ ընել ցարժ եղած պատրաստութեանց մասին: Այժմ կարող ենք անոնց մանրամասն տեղեկութիւն տալ մեր կազմակերպութեան մասին, այնպիսի մէկու մը միջոցաւ՝ որ իր ձեռքին մէջ ունի պատրաստութեան ամէն թերթը:

Չորեքշաբթի, 13 Յունիս 1917

Լոնարայի մէջ, առաջիկայ 13 Յունիսը չայաստան հե համար պիտի ըլլայ շատ նահգիստաւոր օր մը: Փողոցներուն մէջ, Մայրաքաղաքին Ոստիկանութեան թոյլ տուութեամբ, խորըգանշաններու և գորշակներու շատ

զեղեղիկ շարք մը ծախու պիտի նստին հաղաբար օրերին: Երբեք, որոնք զոհելով իրենց սահմանաւոր դրամութեանը, յանձն առած են տաճարի պարտաւորութիւնը՝ առատաձեւութեամբ լոնարայներու զգալաներէն կորզելու մեծ կամ փոքր դրամագումարները՝ ի նպաստ հարստեան հայերուն...

Հայ փախստականաց (Արտ Քաղաքագաւտի) Ֆոնտի Յանձնարարութեան, առաջիկայ Մայիս 23ին, չորեքշաբթի օրուան համար՝ սարքած է միթիւնի մը Հոլլոյրն ձաւարանի մէջ, և շատ քաղաքաւոր գտնուած է տիկին Արտ Քորի կողմէ իր ներկայութեան խոստումն տալով: Միթիւնի ժամանակ, Հայոց տառապանք թեթեւեղու նպաստով Ֆոնտի կատարած զերին վրայ համառոտ քանակութիւններ պիտի ընեն չեղանկաւոր: Ի Պրայ, Վերպ. Ֆ. Պ. Մէյեր, Ապաւոն Լիւնիքի Ուիլիամ, Գալապոս Տիգրայի Գրիգորի, և զինք ուրիշներ. և միջոց յը յաւանք թէ հայերուն կարելիական վիճակը այնպիսի սրտաւուշ կու ըլլա պիտի ընէ Հայաստանով նկատաւորաւ թուր ներկայ տիկիններուն, որ միջոց պիտի կարողանանք Լոնարայի ամէն կողմերուն մէջ հաստատել վաճառանի կերպերինը, Լոնարայի Արտ Քաղաքագաւտը, Մայրաքաղաքին թաղապետները, քաղաքային և շրջանակային Առեւտրներու Նախագահներ, կրտսերական ղեկավար Արաբիքները, Հայաստանով զբաղող Բնիկութեանց ներկայաւորները և քաղաքի մէջ ալ զմտաւոր տիկնայք կրտսերութեան են այն նահաշին:

Հանգէտին կազմակերպողը, պր. Բ. Հ. Բիւ, շատ գոհ պիտի մնայ, եթէ թուր Լոնարայի տիկնայք կողմէն ձեռնադրութեան առաջարկին ընդունի՝ նամակով կամ այցելութեամբ (1. Madox Street, Regent Street, W. 1.): Գտնաւորներու համակերպութիւն ալ մասնաւորապէս կը խնդրուի հաղորդակցել անոր հետ, որպէս զի կարգադրութիւններ ըլլուին գաւառներու մէջ ամենուրեք տեղական նպաստ օրերուն համար, Յունիս 13ին և կամ աւելի ուշ:

Մասնաւոր կոչում մէն ալ եղած է թուր Լոնարայի նիկեղներներուն և յոգովաբանաց, որոնք Սթրալայքներէն տիկնայքի զգալու համար, որպէս զի մասնակցին հայերուն ի նպատակ կատարուած այս մեծ ջանքին, որոնց երջանկութեան համար անոնք միշտ այնքան խորին շահագրգռութիւն մը ցուցած են:

1. Աղտաբար թարգմանած ենք Լոնտոնի Ararat ամսութիւնի Մայիսի 13ին:

ԱՐՄԵՆԻԱ

Տիար Մ. Փորթուկալեան զմայելի յարատուութեամբ 1885էն ի վեր կը շարունակէ «Արմենիա» թերթին հրատարակութիւնը: Վաղեմի ազգային պատկանելի գործիչը, անվհատ հայրենասիրութեան աւելու վստահութեամբ, առիթը ի փախցնել իւր թերթին մէջ սեղմ իմաստներով պարզել այն ամէն լուր և տեղեկութիւն՝ որ ստուգելի հայ մտքին, հայ սրտին, հայ հոգւոյն կը պատկանին: Տարբերը լանի մը բաժնէգիրքը 20 Փրանք ըլլալով, պէտք է դիմել:

M. M. Portoukalian, Directeur du journal « A R M E N I A »
17, Place Alexandre-Labadié
MARSEILLE (France)